

iz zadarske državne pismohrane (spisa zadarskih bilježnika) ovdje se posebno pojašnjava važnost proizvodnje soli sa zadarskoga područja, tijekom trgovine solju te uloga anžuvinske Kraljevske komore soli i tridesetnine te Mletačke komore u kontekstu organizacije proizvodnje i distribucije toga, strateški iznimno bitnog, proizvoda jadransko-sredozemne trgovine.

Zadar i Split gradovi su kojima je autor posvetio brojne svoje radove. U sljedeća su tri primjera težišta istraživanja Tomislava Raukara bila komunalna društva na hrvatskim otocima Braču, Rabu i Hvaru ("Srednjovjekovni Brač na razmeđu društava", 357-367; "Rab u XV. stoljeću", 369-376; "Hvarsko društvo u doba Hanibala Lucića", 377-385). U sva tri navedena rada težište istraživanja usmjereno je na problematiku gospodarskog razvoja, urbanizaciju, društvene strukture te utjecaj političkih čimbenika na oblikovanje onovremenih društvenih i misaonih obzorja u ovim hrvatskim otočnim sredinama.

U završnom dijelu knjige nalazi se blok slikovnih priloga (387-404), bibliografska bilješka (405), popis kratica (407-409), popis citiranih vrela (411-414), popis citirane literature (415-433), pogovor koji sadrži bibliografske i historiografske dopune (435-443), sažetak na engleskom jeziku (445-453), kazala imena i zemljopisnih pojmova (455-475) te sadržaj (477-482).

Studije Tomislava Raukara iz povijesti srednjovjekovne Dalmacije, ovdje sakupljene na jednom mjestu, zrcale autorova istraživačka pregnuća, nastojanja i usmjerenja u periodu od tri desetljeća iznimno plodnog znanstvenog rada. Srednji vijek dalmatinskih obalnih i otočnih komunama, ključne sastavnice koje su oblikovala misaona i društvena obzorja svakodnevlja, javnoga života, ali i gospodarskih, političkih i kulturnih tijekova, središnje su sastavnice u studijama objavljenim u ovoj knjizi.

Prinose akademika Raukara hrvatskoj medievistici teško je sažeti u nekoliko rečenica. Svi ovi prinosi, ovdje monografski prezentirani, dobro su znani hrvatskim medievistima te su zasigurno među najcitiranijim radovima u našoj historiografiji. Iako su neki od njih napisani prije više desetljeća, njihova aktualnost, svježina i čitkost nije se nimalo izgubila s protokom i odmakom vremena. I stoga, sigurni smo u to, ove će studije i nadalje biti traženo i čitano štivo, korisna literatura i obvezno pomagalo u znanstvenom sazrijevanju nekih novih pokoljenja hrvatske historiografije.

Lovorka Čoralić

Bariša Krekić, *Unequal rivals: essays on relations between Dubrovnik and Venice in the thirteenth and fourteenth centuries*, HAZU, Zagreb – Dubrovnik 2007., 406 str.

Knjiga je zbirka osam autorovih radova objavljenih u rasponu od 1958. do 2005. godine.

Prvi rad, "Dubrovnik and Venice in the thirteenth and fourteenth century: a short survey" (9-46), razmatra političko-diplomatske odnose između tih dvaju gradova u XIII. stoljeću, a potom i Dubrovnik s drugim dalmatinskim komunama, posebice krajem XIV. stoljeća, radi uspostave savezništva protiv Venecije. Autor kronološki ukazuje na velik utjecaj mletačke administracije na uređenje dubrovačkih upravnih služba, kroz različite ugovore navodi dužnosti Dubrovnik prema Veneciji, prikazuje uspostavu pojedinih upravnih službi (*militēs, vicarius, comites*) te razmatra ulogu Dubrovnik kao dvojbenog mletačkog saveznika prilikom mletačko-genovskih sukoba. Osim ovih političkih prilika, razmotrene su uzgred i trgovačke prilike Dubrovnik, pod udarom kuge i osmanske prijetnje na kraju raščlambenog razdoblja.

Unatoč autorovu neospornom autoritetu na području poznavanja dubrovačke prošlosti, dužnost nam je ukazati i na neke njegove proizvoljne zaključke ili na kontradikcije unutar samog djela. Naime rečenica poput "This allowed Dubrovnik to become considerably richer than northern Dalmatian cities" (19), za XIII. stoljeće, ukazuje da autor zapravo nije upoznat s gospodarskim i kulturnim prilikama u drugim dalmatinskim komunama, te proizvoljno pripisuje neospornu dubrovačku prednost u XVI. stoljeću na tri stoljeća ranije razdoblje. Istraživanja drugih komuna dokazuju da je Zadar bio financijski i gospodarski jači u to vrijeme (na to konkretno ukazuje već i usporedba oporučnih ostavština, prema istraživanjima Zorana Ladića), a niti ostale dalmatinske komune, sve do Boke kotorske, nisu ni u čemu zaostajale. Slična je situacija i s "čuvenim" Višegradskim ugovorom iz 1358., prilikom čijeg navođenja autor sam sebi proturječi. Naime prvo autor navodi da "Dubrovnik, contrary to northern Dalmatian centers, had never been under Hungarian domination" (29), da bi u sljedećem poglavlju napisao kao je Dubrovnik dužan platiti godišnji tribut kralju Ljudevitu, da se stavlja pod njegovu zaštitu i prihvaća druge obveze koje su sasvim slične, ako ne i iste, kao i u slučaju ostalih dalmatinskih komuna. Dakle autor ponovno preslikava samostalnost Republike iz XVI. stoljeća na XIV. stoljeće, netočno ističući Dubrovnik u odnosu na druge komune.

Nakon što su razmotrene pravne odrednice koje omogućuju boravak i stjecanje nekretnina u jednom i drugom gradu, poglavlje "Venetians in Dubrovnik (Ragusa) and Ragusans in Venice as real estate owners in the fourteenth century" (47-99) dijeli se tematski na dvije cjeline. U prvoj se obrađuje prisutnost Mlečana u Dubrovniku. Autor ukazuje na činjenicu da su mletački useljenici u Dubrovniku bili prvenstveno poduzetnici, te je njihova djelatnost posebice vidljiva kroz kreditne zadužnice. Autor potkrjepljuje tu tvrdnju navodeći slučajeve pojedinaca ili obitelji (poput obitelj Quirino) i njihov utjecaj pri financiranju dubrovačkih patricijskih obitelji (posebice Poborića). Druga je cjelina posvećena dubrovačkoj zajednici u Veneciji, posebice patricijskim obiteljima koje su tamo stekle nepokretna dobra. Usporedivši obje zajednice, autor zaključuje da su Mlečani tek usputno stjecali nekretnine u Dubrovniku, ponajprije putem zadužnica, te je njihovo ulaganje opadalo, dok su Dubrovčani imali trajnije namjere za stjecanjem dobara u Mlecima, te je njihovo ulaganje tijekom vremena raslo.

Rad "Some Venetians in Dubrovnik in the fourteenth century" (101-143) posebice se osvrće na sudbinu pojedinih Mlečana u Dubrovniku i njihovu gospodarsku i društvenu ulogu. Prva obrađena osoba jest predstojnik brodarice Felix Aldigheri, koji je kroz dvadesetak godina boravka značajno doprinio blagostanju te komune. Potom se promatra život trgovca Francisca Scarpa u Dubrovniku i Kotoru. Bio je aktivni zajmodavac u oba grada, udružujući se s drugim talijanskim poduzetnicima ili s patricijskim lokalnim obiteljima, posebice pri ulaganju u pomorsku i rudarsku trgovinu. Posljednji promatrani slučaj jest onaj članova plemene obitelji Guoro u Dubrovniku, tj. braće Georgija, Marca i Pietra. Oni se više ističu svojom političkom upletenošću za račun mletačke vlade u diplomatske odnose između Dubrovnika i Venecije, a najistaknutiji među njima biva Marco Guoro, koji djeluje kao konzul mletačkih trgovaca u gradu sv. Blaža.

"Alcune note sulla famiglia Querini a Ragusa nel duocento e nel trecento" (145-184) slijedi tragove dubrovačke dokumentacije koja se odnosi na prisutnost članova mletačke aristokratske obitelji Querini, koja je imala značajnu političku i gospodarsku ulogu u Dubrovniku. Prvi član, Lorenzo, pojavljuje se 1205., a posljednji potomak, Benedetto, aktivan je do kraja XIV.

stoljeća. Njihov je politički značaj utoliko važniji što od 25 dubrovačkih knezova tog razdoblja članovi obitelji Quirini predstavljaju 24% njih. U gospodarskom kontekstu značajno su sudjelovali u kreditiranju za promidžbu trgovine.

Članak "Sul retroscena familiare di Franco Sacchetti: il Veneziano *Franciscus speciarius* ed il Fiorentino *Bencius del Buono* a Ragusa nella prima metà del trecento" (185-230) govori o društvenoj i gospodarskoj dinamici Dubrovnika u XIV. stoljeću, kada se razvija eksploatacija rudarskih bogatstava iz unutrašnjosti, a već su prethodno komunalne vlasti uredile pravilnike koji pospješuju poslovanje, stvorilo se povoljno ozračje za dolazak stranaca vještih različitim zanatima. U ovom radu posebice se osvrće na djelatnost apotekara Francisca iz Venecije i tada najistaknutijeg trgovca u Dubrovniku, Firentinca Bencia del Buono. Franciskove liječničke sposobnosti slabo su poznate, ali je zato bio vrlo aktivan u financiranju trgovačkih pothvata, ulagao je u dobavu rudarskih sirovina iz unutrašnjosti i u pomorski promet. Članak prikazuje njegov obiteljski život: ima ženu i dvoje djece, potom drugu ženu i još petero djece, a i nećake, te zadržava uske veze s matičnim gradom. Što se tiče Bencija, ispostavlja se da je zet prethodnog Francisca. Nadalje, u radu se prikazuje njegova velika poduzetnička djelatnost, kako u posudbi velikih svota novca, tako i u trgovanju lojem i voskom, olovom i raznom drugom robom, posebice s područjima istočno od Dubrovnika.

Članak "Contribution to the study of the Ragusan presence in Venice in the fourteenth century" (231-270), pozivajući se na postojeći rad Lovorke Čoralić o dubrovačkoj zajednici u Veneciji od XIII. do XVIII. stoljeća, nudi njegovu nadopunu, prema vlastitim istraživanjima, za Dubrovčane prisutne u gradu sv. Marka za XIV. stoljeća. Tako su promatrane sudbine brojnih Dubrovčana, od kojih se nekolicina ističe kao sudionici kriminalnih djelatnosti, drugi pripadaju patricijskim obiteljima i uključeni su u razne oporučne obveze, sporove ili financijsko-trgovačke djelatnosti.

Rad "Helias and Blasius de Radoano, ragusan merchants in the second half of the fourteenth century" (271-301), iako je zapravo nastao potpuno neovisno, u ovoj se knjizi ukazuje kao svojevrsni produžetak prethodnog članka, utoliko više što su navedeni trgovci bili već razmotreni u njemu kroz svoju djelatnost u Veneciji. U ovom slučaju razmatra se njihovo djelovanje u samom Dubrovniku, gdje su vrlo aktivni sudionici tranzitnog prometa. No Helias je također bio uključen i u otpor gradu sv. Marka te je kao takav bio u dva navrata pritvoren. Blaž, osim što je bio uspješan poduzetnik, pokazuje se također kao politički osviješten čovjek koji se angažira u ratu protiv Venecije krajem XIV. stoljeća. U trgovačkom smislu, njegova je glavna odlika dobava hrane za komunu.

Rad "Dubrovnik (Ragusa) and the war of Tenedos/Chioggia (1378 – 1381)" (303-334) u prvom opsežnom uvodnom dijelu prikazuje političke okolnosti rata u kojem se Venecija suprotstavlja Genovi. Potom se autor osvrće na upletenost Dubrovnika u tim događajima, tj. dubrovačku angažiranost na strani Genovljana i diplomatsko djelovanje oko Kotora prema bosanskom kralju Tvrtku.

U zaključnom razmatranju (335-339) autor ukazuje na postupno smanjenje političke kontrole Venecije nad dubrovačkom komunom, koja se nalazila na razmeđu pravoslavnog, heretičkog i nevjerničkog svijeta, a čija je zajednica ponajprije okrenuta prema promidžbi trgovačkog i financijskog poslovanja, te je utoliko mogla predstavljati gospodarsku konkurenciju Veneciji – pravdajući time naslov "rivalstva".

Sabine Florence Fabijanec